

# HUMANISTISCHE DOCUMENTATIEDIENST

OUDEGRACHT 152, UTRECHT

Uitgave van de Stichting Humanistisch Centrum Mens en Wereld

VERSCHIJNT PERIODIEK - ABONNEMENTSPRIJS fl. 3.- PER JAAR

Bij publicatie van gegevens, welke de Documentatiedienst uit andere bladen heeft overgenomen, dient de oorspronkelijke bron te worden vermeld. - Postgiro No. 304960 i.n.v. HUMANISTISCH VERBOND te UTRECHT - Telefoon 030-10163

MEI 1957

6e Jaargang, Nr. 4.

## I N H O U D S O P G A V E.

### I. HUMANISTISCH NIEUWS.

#### HUMANISTISCH VERBOND.

- |                                   |         |
|-----------------------------------|---------|
| a. Opening Erasmushuis            | Blz. 46 |
| b. Bibliografie van het Humanisme | " 46    |
| d. Zomerkampen                    | " 47    |

#### HUMANISTISCHE STICHTING SOCRATES.

- |                        |      |
|------------------------|------|
| a. Verslag conferentie | " 47 |
| b. Zomersschool        | " 47 |

#### HUMANITAS. VERENIGING VOOR MAATSCHAPPELIJK WERK OP

##### HUMANISTISCHE GRONDSLAG.

- |                                                              |      |
|--------------------------------------------------------------|------|
| a. Vertegenwoordiging in Nat. Raad voor Maatschappelijk werk | " 48 |
| b. Nieuwe afdeling en correspondentschappen                  | " 48 |
| c. Aanstelling Maatschappelijk Werkster                      | " 48 |

#### HUMANISTISCHE JONGEREN GEMEENSCHAP.

- |                             |      |
|-----------------------------|------|
| a. Internationale contacten | " 48 |
| b. Weekend-conferenties     | " 48 |
| c. 10-jarig bestaan         | " 48 |

#### HUMANISTISCHE JEUGDBEWEGING.

- |                                    |      |
|------------------------------------|------|
| Nieuws over conferenties en kampen | " 48 |
|------------------------------------|------|

#### STUDENTEN VERENIGING OP HUMANISTISCHE GRONDSLAG.

- |                                      |      |
|--------------------------------------|------|
| a. Kampen voor hen die gaan studeren | " 49 |
| b. Bestuurssamenstelling             | " 49 |

#### HUMANISTISCH-THUISFRONT.

- |                  |      |
|------------------|------|
| Jaarverslag 1956 | " 49 |
|------------------|------|

#### HUMANISTISCHE WERKGEMEENSCHAP IN DE PARTIJ VAN DE ARBEID.

- |                |      |
|----------------|------|
| Gemengd nieuws | " 49 |
|----------------|------|

#### RADIOLEZINGEN IN JUNI

- |   |    |
|---|----|
| " | 49 |
|---|----|



Internationaal Nieuws.

- |                                                                                    |                   |
|------------------------------------------------------------------------------------|-------------------|
| a. Programma van het congres van de IHEU en andere bijzonderheden over dat congres | Blz. 50/51/<br>52 |
| b. Brochure met overzicht van buitenlandse humanistische organisaties              | " 52              |
| c. Nieuws betreffende buitenlandse organisaties                                    | " 52              |

|                                |      |
|--------------------------------|------|
| Internationale Literatuurlijst | " 53 |
|--------------------------------|------|

II. VAN ALLE KANTEN.

Verslagen en reportages.

- |                                  |         |
|----------------------------------|---------|
| a. Verslagen opening Erasmushuis | " 53/54 |
| b. Verslag Conferentie Socrates  | " 54/55 |

Lezingen en artikelen van niet-humanisten over het Humanisme.

- |                                                                |      |
|----------------------------------------------------------------|------|
| a. Leeuwarden Courant en Nieuwe Apeldoornse Courant            | " 55 |
| b. Ds. Kalf over Humanisme (Nieuwe Zeister Courant)            | " 56 |
| c. "Zwingli" over artikel van H. Lips                          | " 56 |
| d. Vrij Nederland over Kerk en Humanisme van Prof. Kraemer     | " 56 |
| e. Het Parool over antwoord aan Prof. Kraemer in "Reken-schap" | " 57 |

Subsidie voor kerkebouw.

|                                       |      |
|---------------------------------------|------|
| De Vrijdenker over de subsidiekwestie | " 57 |
|---------------------------------------|------|

=====



## HUMANISTISCH NIEUWS

### HUMANISTISCH VERBOND.

#### Opening Erasmushuis.

Op zaterdag 27 april j.l. werd te Utrecht het gebouw van het Humanistisch Verbond, het Erasmushuis, plechtig geopend in tegenwoordigheid van de Burgemeester van Utrecht, Jhr. Mr. de Ranitz en een groot aantal functionarissen, gasten, leden van de Gemeenschap Utrecht en belangstellenden. Nadat het huis door de Heer F. van den Berkhof in een korte toespraak voor geopend was verklaard, was de Utrechtse burgemeester de eerste, die zijn gelukwensen kwam aanbieden. Jhr. de Ranitz memoreerde hierbij dat de gemeente Utrecht voor de totstandkoming van dit huis een subsidie heeft verleend, hetgeen spreker beschouwde als een eis van verantwoorde verdraagzaamheid en van gerechtigheid.

Nadat verschillende sprekers gelukwensen en geschenken hadden aangeboden, sprak de Algemeen Voorzitter van het Humanistisch Verbond een rede uit over "Een huis voor Humanisten". "Het Erasmushuis is een opdracht om niet te verflauwen en voor de hoge idealen van het Humanisme te blijven werken. Een brandpunt van Humanistisch leven, een ontmoetingspunt met andersdenkenden, dat zal het Erasmushuis moeten en kunnen worden", zei Dr. van Praag.

In het Erasmushuis, dat in feite al enige maanden in gebruik is, is niet alleen het Centraal Bureau van het Humanistisch Verbond gevestigd, doch ook enkele andere Humanistische organisaties, zoals het Utrechtse Bureau voor Levens- en Gezinsmoeilijkheden, de plaatselijke afdeling van Humanitas en het secretariaat van de Internationale Humanistische Organisatie, de I.H.E.U. Verder zijn er enkele vergaderzalen, zodat het huis uitstekend geschikt is voor plaatselijke en landelijke bijeenkomsten. Ook de bibliotheek van het Centraal Bureau is hier ondergebracht.

Het Erasmushuis dat staat aan de Oude Gracht 152 te Utrecht biedt dus alle mogelijkheden om te worden tot een centrum van Humanistisch leven.

#### Opening Erasmushuis voor de Radio.

De AVRO heeft in haar journaal van zondagavond 28 april van de plechtige opening van het Erasmushuis een verslag gegeven.

#### Bibliografie van het Humanisme.

Het Humanistisch Verbond heeft een bibliografie van het Humanisme doen verschijnen. Het boekje is samengesteld door de Heer Dr. Kwee Swan Liat, hoofdbestuurslid van het Verbond, en geeft een overzicht van werken over het Humanisme, zowel over dat van de Oudheid en de Middeleeuwen als over het Moderne. Ook werken over katholiek en christelijk Humanisme zijn vermeld. Blijkens het voorwoord is niet gestreefd naar volledigheid. Er moest een keuze gedaan worden uit de overstelpende hoeveelheid werken. Geпоogd is te komen tot een praktische en representatieve keuze, waarin de werken van de leidende humanisten van deze tijd en de publicaties van Humanistische organisaties en instellingen gemakkelijk te vinden zijn.

Het boekje is gesteld in het Engels. Prijs f. 3.90, te bestellen bij het Centraal Bureau van het Humanistisch Verbond, Oude Gracht 152, Utrecht.



### Zomerkampen.

Het Humanistisch Verbond organiseert ook dit jaar weer verschillende zomerkampen en wel de volgende:

Familiekampen: in "De Ark" te Nunspeet; 20 juli - 10 augustus.

Leiding: eerste kamp: echtpaar Bohlander.

Kinderleiding: eerste kamp en derde kamp: echtpaar Hillmann; overige leiding staat nog niet vast.

Kinderkamp: in "De Korenbloem" te Elspeet; 27 juli - 3 augustus.  
voor kinderen van 7 tot en met 12 jaar.

Leiding: G. Hillmann.

Tentenkamp: in de omgeving van Elspeet; 27 juli - 3 augustus.  
voor kinderen van 13 tot en met 15 jaar.

Leiding: Echtpaar Van Opijnen.

Kinderkampen: in "De Ark" te Nunspeet; 27 juli tot en met 31 augustus.

Leiding: onder deskundige leiding.

Al deze kampen zijn reeds volgeboekt. Het vakantie-oord van het Verbond "De Ark" te Nunspeet is tot september toe reeds volgeboekt.

-0-

### HUMANISTISCHE STICHTING SOCRATES.

#### Verslag Conferentie.

Op 18 en 19 mei had in het Erasmushuis de conferentie plaats over dezelfde onderwerpen als waarover ook het Londense Congres zal gaan, t.w. Levensovertuiging, Organisatie, Persoonlijk Leven en Sociaal Leven.

De algemeen voorzitter van het Humanistisch Verbond begon met een inleiding over de IHEU, de internationale Humanistische organisatie. Daarna hadden discussies plaats in studiegroepen, waarbij elke studiegroep een der 4 onderwerpen behandelde. De groep: Persoonlijk leven stond onder leiding van de Heer P.A. Pols, die over Sociaal leven onder leiding van de Heer Dr. B.W. Schaper, de groep Levensovertuiging werd geleid door de Heer Dr. J.P. van Praag, terwijl de groep Organisatie de Heer J. Bijleveld als leider had. Het geheel stond onder leiding van de Heer Prof. Dr. G. Stuiveling.

Er is op dit weekend veel en vruchtbaar gediscussieerd. Het Utrechts Nieuwsblad had een vrij uitvoerig verslag, dat wij hebben opgenomen in de rubriek Van alle Kanten en waarnaar wij U voor het overige mogen verwijzen.

-0-

### Zomerschool.

Het programma en de sprekers voor de Zomerschool welke de Stichting Socrates van 5 tot 10 augustus organiseert in de School voor Wijsbegeerte te Amersfoort, zijn nader bekend gemaakt. Hier volgen ze:

Onderwerp: "Humanistische Vormgeving aan het Leven".

#### Sprekers :

|                    |                                          |
|--------------------|------------------------------------------|
| Liefde en huwelijk | - Dr. I. Vijlbrief en Drs. H.E. Derksen. |
| Werk               | - Ir. E. Hijmans en Dr. E. Nordlohne.    |
| Vrije tijd         | - H. Wielek en W.A. van Opijnen.         |
| Samenleving        | - Dr. A.L. Constandse en E. Happé.       |

#### Toelichting:

Bij het woord vormgeving is mede gedacht aan ethiek en verantwoordelijkheid: de principiële problemen, vóór en naast de praktische uitwerking worden aan de orde gesteld.

De eerstgenoemde spreker leidt het onderwerp in. Als tweede spreker zijn zoveel mogelijke vertegenwoordigers uit de groep jongeren aangezocht; zij zullen, als co-referent, het onderwerp van een andere zijde belichten, een afwijkende of aanvullende visie geven.

Wij verwachten dan ook een opgewekte algemene discussie, onder algemene leiding van D.Th.F. d'Angremont.



## HUMANITAS, VERENIGING VOOR MAATSCHAPPELIJK WERK OP HUMANISTISCHE GRONDSLAG.

### Nationale Raad voor Maatschappelijk Werk.

De Vereniging voor Maatschappelijk Werk is omgezet in de Nationale Raad voor Maatschappelijk Werk. Op 20 maart 1957 had de installatie plaats van de Raad van afgevaardigden. Hoewel Humanitas ook reeds aangesloten was bij de Vereniging voor Maatschappelijk Werk menen wij er goed aan te doen nog even onder de aandacht te brengen, dat Humanitas in de Nationale Raad natuurlijk ook weer vertegenwoordigd is en wel door Mejuffrouw M. Dijkstra (plv.Mr.Dr. J. In 't Veld).

### Nieuwe afdeling en correspondentschappen.

Op 1 mei werd opgericht de afdeling Zutphen. Correspondentschappen werden gevestigd in de Ymond-Noord (Beverwijk) en in Kollum (Fr.).

### Aanstelling Maatschappelijk Werkster.

Het bestuur van de afdeling Nijmegen heeft Mejuffrouw A.E. Braak aangesteld als algemeen maatschappelijk werkster voor die afdeling.

-o-

## HUMANISTISCHE JONGEREN GEMEENSCHAP.

De H.J.G. gaat ernst maken met het leggen van internationale contacten. Voor het zomerkamp, dat van 3 tot 11 augustus te La Roche in België wordt gehouden, worden jongere Vlaamse leden van het Belgische Humanistische Verbond uitgenodigd tot deelname.

Over het Pinksterkamp te Wapenveld in 't Klooster hebben wij U al eerder ingelicht.

Er zijn nog een paar weekends in voorbereiding, waaronder één in samenwerking met de S.V.H.G. over nihilisme en één over Praktisch Humanisme.

Tenslotte is de H.J.G. al druk bezig met de voorbereiding van het jaarlijks congres in 1958, dat zal samenvallen met de viering van het 10-jarig bestaan van de H.J.G.

-o-

## HUMANISTISCHE JEUGDBEWEGING.

Van de zijde van de H.J.B. wordt ons het volgende gemeld:

De drie Paaskampen in Havelte, Hoenderlo en Noordwijk zijn boven verwachting geslaagd. Natuurlijk kon het ook moeilijk anders met zulk paasweer. Meer dan zeventig mensen zijn enorm bruin uit de H.J.B.-kampen naar huis teruggegaan; de meest gebruikte afscheidsgroet was wel: tot ziens in Rhenen. En dat zegt toch wel het een en ander.

Voor zover dit nu te bekijken is, belooft het Pinksterkamp in Rhenen wel een van de mooiste gebeurtenissen uit het hele H.J.B.-bestaan te worden. Ieder is nu al enthousiast. In Limburg en het Noorden zit men al ijverig kaarten te bestuderen: ze komen op de fiets. Het programma is goed voorbereid en de almanak voorspelt goed weer. Mochten er nog om-en-nabij-de-twintigers zijn, die op het laatste moment ook nog een mooie Pinksteren willen hebben: iedereen is steeds welkom in Rhenen. Voor verdere gegevens kan Erik van Praag (Prinses Mariannelaan 195, Voorburg) zorgen.

Door de beruchte eindexamens en overgangskoorts gekweld, kan men in de afdelingen niet overal even actief zijn. Maar dit is van voorbijgaande aard; zo zal b.v. de afdeling Dordrecht na de zomervacantie met een twee-nieuwe-leden-per-bijeenkomst-actie starten; "het zit er in", zeggen ze vol optimistisch enthousiasme. Met de leden in Zuid-Limburg worden de contacten steeds steviger: misschien dat daar over niet al te lange tijd een afdeling opgericht kan worden. De nog niet zo lang bestaande afdeling Den Haag groeit als kool. Amsterdam, dat nog steeds het grootste ledental heeft, zal moeten uitkijken, wil ze niet door den Haag voorbijgestreefd worden!

Aan enthousiasme is volstrekt geen gebrek in de H.J.B. Steeds komen er nieuwe gezichten bij; het groeit en bloeit, een jeugdorganisatie waardig.



### STUDENTENVERENIGING OP HUMANISTISCHE GRONDSLAG.

De S.V.H.G. deelt mede:

Schoolkampen. Zoals andere jaren organiseren studenten van de S.V.H.G. zomerkampen voor middelbare scholieren. Dit jaar zal er voor jongeren een kamp worden gehouden in Exloo, Ned., van 16 tot 24 juli, en een voor ouderen in België, in de Parel der Ardennen van 27 juli tot 4 augustus.

Het bestuur is als volgt samengesteld:

de Heer J. Boesjes, praeses; Mej. A.C. Vink, ab-actis I;

de Heer P. Heymens Visser, quaestor;

de Heer A.W. Walther, vice-praeses; Mej. T. Smit, ab-actis II.

-o-

### HUMANISTISCH THUISFRONT.

In het Conferentie-oord "De Ark" te Nunspeet werden in 1956 negen vormingsbijeenkomsten gehouden zowel voor dienstplichtigen als vrijwillig dienende militairen. De deelnemers bepalen zelf de onderwerpen waarover gediscussieerd zal worden. Met ernst en geestdrift pogen de deelnemers onder leiding van de geestelijk raadsman, zich rekenschap te geven van de geestelijke en zedelijke aspecten van tal van maatschappelijke en persoonlijke problemen. Ontspanning en bezoek aan het Rijksmuseum Kröller-Müller wisselen de discussies af.

Het militair tehuis te Amersfoort "In 't Adlerhuis" had in 1956 14000 bezoekers

|   |   |   |             |                |   |   |   |       |   |
|---|---|---|-------------|----------------|---|---|---|-------|---|
| " | " | " | te Havelte  | "Het Hunehuis" | " | " | " | 20000 | " |
| " | " | " | te Nunspeet | "De Leemberg"  | " | " | " | 30000 | " |

De totale subsidie van gemeenten ontvangen, is in 1956 met f.1200.-- gestegen en bedroeg f. 8.147.58.

-o-

### HUMANISTISCHE WERKGEMEENSCHAP IN DE PARTIJ VAN DE ARBEID.

Van de H.W.G. ontvingen wij de volgende berichten:

Onze afdelingen Amersfoort en Groningen hielden, samen met de andere humanistische organisaties ter plaatse, op 4 mei herdenkingsbijeenkomsten.

De afd. Bussum besprak 16 mei onder leiding van afdelingsvoorzitter P. Beishuizen "Geestelijke vorming op de openbare school".

In Leiden werd een uitnemend geslaagde bijeenkomst gehouden, in samenwerking met P.C.W.G. en K.W.G.

Hier behandelden de heren N. Stufkens, J. Reehorst en J. Engels het onderwerp "Verzuiling en werkgemeenschappen".

Het inmiddels vergrote maandblad der H.W.G. "Vernieuwing" bevat in haar mei-nummer weer tal van lezenswaardige artikelen.

Redacteur K. Timmerman schreef een artikel, gewijd aan de Eerste Mei, W. Mensink besprak "Subsidie-perikelen" en Meijer de Vries, produktief als altijd, schreef over "Samenleving en bejaarden" en voorts een aantal boekbesprekingen.

De lezerskring van dit maandblad breidt zich in de laatste tijd zeer bevredigend uit.

-o-

### RADIOLEZINGEN IN JUNI.

2 juni : Dr. G. Stellinga over: "Niet hoe veel, maar hoe eel; de openbare school".

9 juni : Dr.A.L. Constandse over: "De geest der waarheid die wij kennen".

-o-



## INTERNATIONAAL NIEUWS.

### Het Congres.

Het grote internationale congres van de IHEU (International Humanist and Ethical Union) te Londen nadert met rasse schreden.

Wij geven U hieronder het programma en een toelichting op de verschillende onderwerpen, welke op het congres zullen worden besproken.

Erevoorzitter van het Congres is Lord Boyd Orr D.S.O., F.R.S. .

Het erecomité bestaat uit de heren G. von Frankenberg, Julian Huxley, Hermann J. Muller, Max C. Otto, Mevrouw Ellen Roy en de heer F. Zernike. Voorzitter openbare bijeenkomst is Dr. J.P. van Praag, de voorzitter van het Humanistisch Verbond. Het programma is als volgt.

#### Programma:

|                   |           |                    |                              |
|-------------------|-----------|--------------------|------------------------------|
| Vrijdag 26 juli:  | Ochtend ) | 10.00 - 12.00 v.m. | Registratie van Congres-     |
|                   | Middag )  | 2.00 - 3.30 n.m.   | leden.                       |
|                   | Middag    | 4.00 n.m.          | Ontvangst.                   |
|                   | Avond     | 8.00 n.m.          | Toespraak van Lord Boyd Orr. |
| Zaterdag 27 juli: | Ochtend   | 10.00 - 1.00 v.m.  | Rapporten der delegaties.    |
|                   | Middag    |                    | Vrij.                        |
|                   | Avond     | 7.15 n.m.          | Diner in het Lager-Huis.     |
| Zondag 28 juli:   | Ochtend   | 11.00 - 12.15 v.m. | Bezinningsbijeenkomst.       |
|                   | Middag )  | 2.00 n.m.          | Excursie naar Cambridge.     |
|                   | Avond )   |                    |                              |
| Maandag 29 juli   | Ochtend   | 10.00 - 1.00 v.m.  | Discussie over de Congres-   |
|                   | Middag    |                    | onderwerpen.                 |
|                   | Avond     | 7.00 - 10.00 n.m.  | Vrij.                        |
|                   |           |                    | Voortzetting van de discus-  |
|                   |           |                    | sies.                        |
| Dinsdag 30 juli   | Ochtend   | 10.00 - 1.00 v.m.  | Beëindiging van de discus-   |
|                   | Middag    |                    | sies.                        |
|                   | Avond     | 7.30 - 10.00 n.m.  | Vrij.                        |
|                   |           |                    | Openbare bijeenkomst.        |
| Woensdag 31 juli  | Ochtend   | 10.00 - 1.00 v.m.  | Overzicht van de discussies. |
|                   | Middag    | 3.00 - 5.00 n.m.   | Resoluties, sluiting.        |

#### Toelichting op de onderwerpen.

##### Levensovertuiging.

Individuele humanisten en ook bij de IHEU aangesloten organisaties mogen hun overtuigingen op bijzondere filosofische stelsels grondvesten, maar de internationale humanistische beweging kiest niet voor een of ander filosofisch stelsel. Humanistische organisaties zijn verenigd in de IHEU, omdat zij dezelfde intellectuele en morele tradities gemeen hebben, en omdat zij dezelfde houding aannemen, dezelfde zaak ondersteunen en dezelfde doeleinden onderschrijven. Deze gemeenschappelijke toewijding is allereerst praktisch gericht, ofschoon het aannemelijk is, dat zij op gemeenschappelijke overtuigingen gebaseerd is. Sommige humanistische organisaties, die deze praktische toewijding delen, zullen een gelijke waarde toekennen aan de tot de verbeelding sprekende aspecten van een wetenschappelijke of idealistische wereldbeschouwing. Onder de titel "Levensovertuiging" moet een poging gedaan worden, de fundamentele overtuigingen en waarden vast te stellen, die de humanisten onderscheiden en deze kenschetsende taken en houdingen ondersteunen. De formulering van fundamentele overtuigingen is enkel het begin. Elk van die overtuigingen moet 1) volledig omschreven en onderscheiden worden, 2) gerechtvaardigd worden en 3) beoordeeld worden in het licht van zijn consequenties. Op deze wijze, in zoverre een vergaande overeenstemming bereikt kan worden, zou een filosofische basis voor een internationale humanistische beweging gelegd kunnen worden. Niet door te kiezen uit filosofische "ismes", maar op gerechtvaardigde wijze, die ook het beste zowel Humanisme als Filosofie tot hun recht doet komen, door verdiept gemeenschappelijk denken over de betekenis en geldigheid van de onderstellingen, houdingen en beslissingen, die ons tot humanisten gemaakt hebben en ons tezamen brachten.



### Persoonlijk leven.

De functie van de traditionele godsdiensten bestond daarin, de mensen vertrouwd te maken met een inzicht in hun wezen, hun zekerheid over de betekenis van hun leven te verschaffen en ze dan in staat te stellen hun lot onder de ogen te zien en er boven uit te stijgen. Welk beeld van de menselijke situatie verwezenlijkt het humanisme?

- 1) Is het naar humanistische opvatting nodig en zo ja, in welke zin "een tweede natuur" te verwerven om zich te vernieuwen.
- 2) Welke soort van zekerheden biedt het humanisme? Zijn ze slechts te vinden op het gebied van de feiten of ook op dat van de waarden of in zekere betrekkingen daartussen?
- 3) Welke algemene verantwoordelijkheden legt het humanisme de mensen als menselijke wezens op, en op welke gronden?
- 4) Op welke wijze leert het humanisme de mensen hun lot onder ogen te zien en er boven uit te stijgen?

Een andere groep van problemen wordt opgeworpen door de vraag: hoe kan het humanisme als beweging een humanistische levenswijze bevorderen? Naast de theorie, zal een humanistische beweging een bepaald programma moeten ontwerpen om de mensen te helpen een humanistisch ideaal van persoonlijk leven te verwezenlijken. Zonder voor het doel van deze uiteenzetting inbreuk te maken op het terrein van het sociale leven: wat moeten de hoofdpunten en prioriteiten van zo'n programma zijn?

### Sociaal leven.

In ruime zin is de humanistische beweging een paedagogische beweging, die beoogt de mensen te beïnvloeden en hun houdingen, neigingen en doeleinden te veranderen. Maar het is hopeloos om tegen de gemeenschap in op te voeden. De gemeenschap is de grondslag van de feitelijke omstandigheden en de bron van de overheersende invloeden. Daarom heeft het humanisme evenveel te maken met politieke en sociale vragen als met zijn eigen leer. Het is geen cultus die zich enkel bemoeit met de instandhouding van zijn eigen gebruiken.

In de westerse wereld verplaatst zich het sociale probleem van materiële en politieke omstandigheden (honger en onderdrukking als bedreiging van de menselijke waardigheid) naar een zedelijke en psychologische uitdaging (belemmeringen in werk en vrije tijd). Maar in het grootste deel van de wereld bepalen nog steeds tekorten de maatschappelijke nood met al zijn zedelijke, sociale en politieke gevolgen, met inbegrip van ideologische verdeeldheid en tegenstellingen. Het humanisme moet bezielen tot de opvatting van een wereldorde, die op menselijke samenhang gegrondvest is, zonder dat het zich met een speciale maatschappijvorm of met een speciaal sociaal of politiek programma vereenzelvigt. Niettegenstaande dat verkondigt het vrijheid en gerechtigheid als onuitwisbare eisen voor elke gemeenschap.

- 1) Hoe kan een humanistische beweging de ontwikkeling van de menselijke persoonlijkheid en de sociale verantwoordelijkheid voor elk medemens bevorderen zonder in partij-politiek verwickeld te worden?
- 2) Hoe kan het zijn bijdrage leveren tot de strijd tegen het proces van versplintering en ontmenselijking in de huidige massa-maatschappij en tegelijkertijd zijn verbondenheid met de mensen in de laagontwikkelde gebieden verwezenlijken?

Voor het beantwoorden van deze vragen wordt van de humanisten verlangd, dat zij de uitdaging van de moderne wereld aanvaarden, zonder menselijke idealen te verloochenen en zonder menselijke werkelijkheid op te offeren aan ideële abstracties.

### Organisatie.

Onder organisatie wordt verstaan enerzijds een techniek van werken, die een middel tot een doel is, en anderzijds een vormgeving van menselijke betrekkingen die een doel in zich zelf is. Technisch gesproken moeten humanistische organisaties dienen tot het doel humanistische ideeën en idealen te verspreiden, humanistische rechten te verdedigen en sociale politiek te beïnvloeden; als vormgeving van menselijke betrekkingen moeten zij een voorbeeld van een humanistische levenswijze leveren.



De techniek van verspreiding van humanistische ideeën en idealen kan worden toegepast:

- 1) eenvoudig om invloed uit te oefenen.
- 2) om aanhang te verwerven.

Er zijn vele soorten van publiek en vermoedelijk zullen daaronder sommige zijn, die bijzonder ontvankelijk voor humanistische ideeën en idealen zijn, of bijzonder bruikbaar voor een humanistische beweging.

Kunnen zulke delen van het publiek duidelijk aangewezen worden en voorstellen gedaan hoe men ze kan bereiken en interesseren?

De gemeenschappen en groepen die de humanistische beweging vormen, moeten gemeenschappen zijn in welke een humanistische vormgeving van betrekkingen en gedrag wordt beproefd. Wat zijn daarvan de hoofdkenmerken? Door welke wijze van activiteiten en gebruiken worden zij aan de dag gebracht en ontwikkeld? Welke psychologische behoeften moeten door een humanistische groep bevredigd worden?

Een humanistische beweging biedt diensten aan en verschaft gelegenheid voor dienstbetoon. Zo'n aanbod is belachelijk wanneer de aangeboden hulp niet vakkundig is of wanneer de bekwaamheid om degenen, die hulp bieden te scholen, niet aanwezig is. Zulk een vakkundigheid moet inhouden: groepsleiding, zedelijke vorming, geestelijke verzorging, leiding van huwelijken en begrafenissen en de technieken van sociale werkzaamheid. Talenten voor dit werk in de beweging op te sporen en deze te scholen, is de fundamentele taak van de organisatie. Hoe moet dat gebeuren, speciaal in de periode van de eerste ontplooiing van een beweging?

#### Overzicht internationale organisaties.

De IHEU heeft een bijzonder handige brochure doen verschijnen, waarin men de voornaamste bijzonderheden kan vinden betreffende de IHEU zelf en de bij haar aangesloten organisaties. In deze in het Engels gestelde publicatie vindt men bijzonderheden over geschiedenis, organisatievorm, leden-tal en publicaties van de diverse verenigingen.

De brochure is verkrijgbaar bij het Secretariaat van de IHEU, Oude Gracht 152, Utrecht. Prijs f.1.50.

De naam van de brochure is: The International Humanist and Ethical Union and its Member Organizations.

#### Nieuws betreffende buitenlandse organisaties.

De American Humanist Association hield op 1 en 2 maart j.l. haar jaarlijkse congres in Cincinnati, Ohio.

Daar werd Margareth Sanger, de bekende grondlegster van de "birth control movement" uitgeroepen tot "Humanist van het jaar".

Dr. Charles Potter, de stichter van de First Humanist Society of New York, werd uitgeroepen tot Humanistisch Pionier.

De president van de A.H.A., Dr. Hermann J. Muller, hield een toespraak over Freedom from Ignorance.

Onder de studenten van de Londense Universiteit zijn 2 Humanistische Studentenverenigingen opgericht, een bij het Imperial College of Science en een bij Queen Mary's College. De vereniging van het Imperial College is Huxley Society genoemd naar T.H. Huxley, die daar colleges hield in natuurlijke historie.

De oprichting van de beide verenigingen is te danken aan de activiteit van Margareth Knight, die ook in ons land bekend is geworden vanwege het stof dat haar B.B.C.-lezingen hebben doen opwaaien.

In januari j.l. is in Engeland op de conferentie van verenigingen op het gebied van de opvoeding een discussie gehouden tussen H.J. Blackham (humanist) en John Wren Lewis (christelijk) over "Is religious education necessary?" Daaraan is toen in de pers veel aandacht gewijd. Een commissie van humanisten en christelijken is nu bezig een verklaring over deze kwestie op te stellen.

Twee toespraken van de Humanist Dr. Alex Comfort, welke door de B.B.C. zijn uitgezonden, zijn thans in druk verschenen in News and Notes. Zij zijn getiteld: "How bad are Britain's Morals" en "The case for humanism".

In het zomernummer van The Plain View zal een artikel over Humanisme verschijnen van de voorzitter van het Nederlandse Humanistische Verbond, Dr. J.P. van Praag.



INTERNATIONALE LITERATUURLIJST.

THE HUMANIST

1957 Nr.2

1957 Nr.2

John G. Stoessinger

The Century of the Homeless Man.

H. J. Muller

Man's Place in Living Nature (Part II).

THE MONTHLY RECORD.

May 1957 Nr. 5

May 1957 Nr. 5

Dr. John Lewis

Is Nature hostile to Man's Ideals?

N.A. Rodery

Faith without Creeds.

NEWS AND NOTES

May - June 1957

M. L. Burnet

Can Humanism be established?

THE ETHICAL PLATFORM

Benjamin Miller

Responsibility for One's Actions.

THE AMERICAN RATIONALIST

March 1957 Nr. 6

Edwin T. Buehrer

The Hungers of the Human Heart.

L'ACTION LAÏQUE

Avril 1957 Nr.183

Albert Bayet

Edouard Herriot n'est Plus.

THE ETHICAL OUTLOOK

March - April 1957

March - April 1957

Lewis Mumford

The Transformation of Man.

Henry Neumann

Some Other Iron Curtains.

March - April 1957

M. Roshwald

Education for International Understanding.

FREIDENKER

Mai 1957 Nr. 5

Mai 1957 Nr. 5

Dr. Paul Marcus

Aberglauben und Kometen.

W. N.

Das Geheimnis der Zürcher Kirche.

Mai 1957 Nr. 5

Arthur Seehof, Höllstein

Baruch de Spinoza  
(Fortsetzung und Schluss).

=====

VAN ALLE KANTEN.

Verslagen en reportages.

Van de feestelijke opening van het Erasmushuis troffen wij in 10 dagbladen een min of meer uitvoerig verslag aan.

Ditmaal nemen wij het verslag van Het Vrije Volk van 29 april (Utrechtse editie) voor U over:

"Moge dit Humanistisch Centrum strekken tot bezinning en ontspanning, voor velen het levensgeluk vermeerderen, de lijdende en zoekende mensheid goede diensten bewijzen". Met deze woorden besloot Utrechts burgemeester zaterdagmiddag een rede, die hij uitsprak vlak na de officiële ingebruikstelling van het Erasmushuis, gevestigd aan de Oude Gracht te Utrecht, het eerste eigen Tehuis van de Humanistische beweging in Nederland.



Daarvóór had reeds de voorzitter van het Stichtingsbestuur, de Heer F. van den Berkhof, de officiële openingsplechtigheid verricht. Bijzondere dank bracht hij aan het gemeentebestuur, dat als eerste in het land een belangrijke subsidie had verleend voor totstandkoming van een humanistisch tehuis.

Burgemeester De Ranitz - hij was vergezeld van wethouder v.d. Vlist - bracht dus de gelukwensen van het gemeentebestuur over. Hij stelde vast, dat de raad van Utrecht door de toekenning van het subsidie een daad van verantwoorde verdraagzaamheid had verricht, een daad dus, waarbij voor de verschillende fracties geen bepaalde voorkeur had meegespeeld.

Eerder in zijn rede had de burgemeester reeds - wat hij noemde - een persoonlijke verantwoording afgelegd. "Hoewel principieel op een andere grondslag staande, kan ik als medemens respect hebben voor Uw beweegredenen, die immers ernstig en oprecht zijn", zei hij o.m.

Na jhr. De Ranitz voerden afgevaardigden van gemeenschappen en aanverwante organisaties het woord, o.a. Dr. C. van Rijsinge, als voorzitter van de gemeenschap Utrecht. Deze kondigde een vlag aan en vond gelegenheid de drie grote ijveraars voor het Erasmushuis, Mevr. M.E. Bijvoet-Hardenberg en de Heren A. Schuur en F. van den Berkhof met een bloemetje te huldigen.

In zijn openingswoord had de laatste reeds zijn bijzondere dank gebracht aan het echtpaar J. de Jong, waarvan het mannelijk deel het tijdrovende toezicht op de verbouwing had uitgeoefend en de echtgenote daardoor het offer van vele eenzame avonden had moeten brengen. Een enveloppe met iets er in gaf dit dankwoord extra betekenis.

De algemeen voorzitter van het Humanistisch Verbond, Dr. J.P. van Praag, besprak na de pauze het toepasselijke onderwerp "Een Huis voor Humanisten". Hij besloot zijn met aandacht beluisterd betoog met de wens, dat het Erasmushuis zou zijn een brandpunt van het Humanisme en een ontmoetingspunt voor andere levensovertuigingen.

Tijdens de pauze gingen de vele genodigden het gebouw bekijken en de algemene conclusie luidde: "Architect Rietveld en met hem vele anderen hebben van dit onvriendelijke kantoor van V. Gend & Loos een prettig, gezellig en zelfs ook nog efficiënt tehuis gemaakt.

-0-

Het Utrechts Nieuwsblad van 20 mei 1957 had een uitvoerig verslag van de Conferentie van de Stichting Socrates op 18 en 19 mei.

Wij laten dit verslag hieronder voor U volgen:

Over vier onderwerpen: levensovertuiging, persoonlijk leven, sociaal leven en organisatie heeft de Humanistische Stichting Socrates zaterdag en zondag in het Erasmushuis te Utrecht onder leiding van Prof. Dr. G. Stuiveling te Hilversum een studie-weekend gehouden. Deze onderwerpen - de kern van de humanistische visie op het gehele levensgebied - zullen ook besproken worden op het van 26 tot 31 juli in Londen te houden congres van de Internationale en Ethische Unie, de I.H.E.U., waaraan delegaties uit Amerika, Engeland, Oostenrijk, België, Nederland, India, Japan, Noorwegen en Zuid-Afrika deelnemen.

De beginselen van deze internationale unie, uitgesproken op het eerste congres in 1952 te Amsterdam, zijn gebaseerd op humanistische grondslag, d.w.z. eerbiediging van de mens en verantwoordelijkheid ten aanzien van ethische, wetenschappelijke en democratische normen en waarden. Deze organisatie verkondigt de wezenlijke en noodzakelijke verbondenheid der mensen en zoekt naar wegen om uitdrukking te geven aan dit geloof. Zij kiest niet voor een of ander filosofisch stelsel en is vooral praktisch gericht.

De Socrates-conferentie in Utrecht moet gezien worden als eerste stap ter oriëntatie en voorbereiding op het Londense congres. Men besprak tijdens dit weekend wat van belang is voor deze internationale beweging ten aanzien van de hedendaagse problemen van enkeling en gemeenschap, van religie en levensovertuiging en van humanistische organisatietaken.

Onder de titel "levensovertuiging" moet een poging gedaan worden, de fundamentele overtuigingen en waarden vast te stellen, die de humanisten onderscheiden en deze kenschetsende taken en houdingen ondersteunen. Men moet een filosofische basis voor een internationale humanistische beweging leggen, waarbij zowel Humanisme als Filosofie tot hun recht komen. Dr. J.P. van Praag te Voorburg leidde deze studiegroep over levensovertuiging.



De groep "persoonlijk leven" stond onder leiding van de Heer P.A. Pols te Amersfoort. Het gaat erom welk beeld van de menselijke situatie het humanisme verwezenlijkt. De functie van de traditionele godsdiensten bestond daarin, de mensen vertrouwd te maken met een inzicht in hun wezen en hen zekerheid over de betekenis van hun leven te verschaffen.

De derde groep discussieerde onder leiding van Dr. B.W. Schaper te Amsterdam over "sociaal leven". Het humanisme moet bezielen tot de opvatting van een wereldorde, die op menselijke saamhorigheid gegrondvest is, zonder dat het zich met een speciale maatschappijvorm of met een speciaal sociaal of politiek program vereenzelvigd.

De laatste groep, die het onderwerp "organisatie" behandelde, stond onder leiding van de Heer J. Bijleveld te Heemstede. Onder organisatie wordt verstaan enerzijds een techniek van werken, die een middel is om de humanistische ideeën en idealen te verspreiden, humanistische rechten te verdedigen of sociale politiek te beïnvloeden. Anderzijds is de organisatie een vormgeving van menselijke betrekkingen die een voorbeeld van een humanistische levenswijze moet leveren.

Een humanistische beweging biedt diensten aan en verschaft gelegenheid voor dienstbetoon. Zo'n aanbod is weinig waard wanneer de aangeboden hulp niet vakkundig is. Deze vakkundigheid moet inhouden: groepsleiding, zedelijke vorming, geestelijke verzorging, leiding van huwelijken en begrafenissen en de technieken van sociale werkzaamheid. Talenten voor dit werk op te sporen en deze te scholen is de fundamentele taak van de organisatie.

-0-

#### Lezingen en artikelen van niet-Humanisten over het Humanisme.

De Leeuwarder Courant van 1 mei en de Nieuwe Apeldoornse Courant van 21 mei publiceerden een artikel van woordelijk dezelfde inhoud, de eerste onder de titel: Kan het Humanisme de Godsvraag wel ontwijken" en de tweede onder de titel: "Het Humanisme en de Godsvraag". Wij nemen het artikel hieronder voor U over:

Het Humanistisch Verbond, dat verleden jaar zijn tienjarig bestaan heeft gevierd, ontwikkelt een opmerkelijke activiteit, op allerlei terrein. Het komt daarbij nogal eens in botsing met de rooms-katholieken. Het r.k. weekblad "De Bazuin" vindt, dat de wijze, waarop de rooms-katholieken in Nederland tegen het moderne humanisme strijden, niet steeds elegant is. Men kan het humanisme niet bestrijden op de manier, waarop men aardappelmoetheid of kanker bestrijdt, aldus het blad. Voor alles is nodig een goed inzicht in het moderne humanisme alsook een goed antwoord.

Het maandblad "Plein 1957" heeft een speciaal nummer aan het humanisme gewijd. Enkele schrijvers, Prof. A.A. van Ruler als hervormd theoloog en pater H.J. Walgrave (o.p.) als r.k. theoloog, uiten daarin hun bezwaren tegen het humanisme en vooral tegen de houding van het humanisme, waarbij het bestaan van God niet wordt ontkend, maar ook niet wordt bevestigd, doch het "Raadsel" van het bestaan van God raadsel wordt gelaten.

Prof. Van Ruler vraagt de humanisten of de verwaarlozing van de Godsvraag, of van de openbaringsvraag, wel mogelijk is. Hij zegt niet aanvaardbaar of geoorloofd, maar mogelijk.

Is zoiets mogelijk, als men een bijdrage wil leveren in de opbouw van de gemeenschap. Als men ook de staat van een eigen conceptie uit wil inrichten?

"Een enkele mens kan (misschien!) in zijn denken zich onthouden van een beslissing in de eerste en de laatste vragen aangaande het zijn; die tezamen zijn toch de Godsvraag", aldus Prof. Van Ruler. "Maar reeds wanneer hij handelt, hakt hij alle knopen door en neemt een beslissing op een bepaald punt, welke zich echter in een kettingreactie bliksemsnel door het hele zijn heen beweegt. Zodra men gaat handelen in en op de wijze van de gemeenschap, vooral in haar politieke gestalte, spreekt dat alles des te sterker.

De staat is zonder God niet denkbaar. Dat behoeft niet de God van Rome of van de bijbel te zijn. Het kan ook de God van Plato, Spinoza of Hegel zijn. Maar een God is er in ieder geval.

Het wil mij voorkomen, dat er een zekere onnozelheid in steekt, als het moderne humanisme niet de moed opbrengt, tot deze wortels van de vragen door te denken. Men hoeft m.i. in dit verband niet te twisten over de vraag, of men al of niet een religieuze vorm van humanisme wil. Een religieuze kleur maakt de dingen meestal niet zo heel veel beter. Maar men moet als mannelijk denker doorstoten tot de metafysica, waarop alles wat men zegt steunt. Dát is de kwestie?"



Ds. Kalf over het Humanisme.

De Nieuwe Zeister Courant van 3 mei gaf het volgende verslag van een lezing van Ds. Kalf over het Humanisme.

Voor de afd. Zeist-centrum van de NCVB sprak woensdagavond Ds. H. Kalf uit Bennebroek onder de titel "De vijand op pantoffels" over het humanisme als een dwaalweg, die hoe langer hoe verder van God af leidt en nog steeds - vooral onder de intellectuelen - aan invloed wint.

Zelfs tot in de Kerk is het humanisme doorgedrongen, getuige de radio-kerkdienst op 1 mei.

Ds. Kalf meende, dat het humanisme een typische uiting is van de mens, die niets van God wil weten, maar die toch naar zo iets als een kerk, als een volk van God, als een gemeenschap der heiligen zoekt. Daarom doet het Humanistisch Verbond aan huis- en ziekenbezoek en aan geestelijke verzorging en poogt men steeds meer vat te krijgen op de openbare school, waar men zelfs het laatste uurtje godsdienstonderwijs de nek wil omdraaien.

"Het humanisme", aldus Ds. Kalf, "komt vooral voor waar de mens zich, als hij wetenschap beoefent, niet wil buigen onder het Woord van God. Daar heeft de Kerk ook schuld aan, want de Kerk heeft niet alleen de greep op de arbeiders verloren, maar ook die op de intellectuelen".

"Niet de menselijke waardigheid, maar het Woord van God is bepalend," vervolgde spreker, die in het humanisme de zondeval in het Paradijs terugzag: het als God willen zijn, kennende het goed en het kwaad.

Na de inleiding van Ds. Kalf volgde o.l.v. Mevr. S. Kronenburg een brede discussie.

-0-

Het blad "Zwingli" van 27 april 1957 beklagt zich erover dat een artikel van de Heer H. Lips, leider van het Vorningscentrum van het Humanistisch Thuisfront, werd opgenomen in het R.K. maandblad voor de geestelijke verzorging van de militairen en daarna werd overgenomen in het synodale weekblad Woord en Dienst van 20 april. Het blad "Zwingli" misgunt deze belangstelling aan de Heer Lips niet, maar het constateert, dat de kritiek op het Christendom, welke de Heer Lips in dat artikel weergeeft (het artikel is getiteld: "Hoe denken de buitenkerkelijke jongeren over de figuur van Jezus Christus?") eigenlijk niet veel verschilt van wat "Zwingli" al sedert jaar en dag als kritiek aangeeft. Maar, wat de Heer Lips schrijft, zo constateert "Zwingli" spijtig, wordt overgenomen, en wat wij schrijven niet. Dat is meten met twee maten.

-0-

"Vrij Nederland" van 18 mei 1957 geeft een bespreking van het bekende boek van Prof. Kraemer "Kerk en Humanisme". De recensent zegt o.m. :

Het Christendom en het Humanisme ziet schrijver als "de twee grote geestelijke bewegingen, die tezamen de geestelijke physionomie van Europa gevormd hebben en door haar conflict en door haar wederzijdse bevruchting". Hoofdstuk twee biedt de lezer een heldere karakteristiek van het humanisme, waarvan ongodsdienstigheid, anti-godsdienstigheid of indifferent agnosticisme t.o.v. de godsdienst het dominerend kenmerk is, volgens de schrijver. Hier vraag ik mij af, of wel genoeg rekening is gehouden met de christen-humanist, die er terdege is. En ik vraag mij eveneens af, of de lezer in hoofdstuk drie het begrip "kerk" overal juist zal verstaan: de kerk als empirie en de onzichtbare kerk, die het "evangelie belijdt en er uit leeft". Ik vraag mij tenslotte ook af, of de humanist de auteur volgen kan, wanneer hij in dogmatische termen over kerk en christendom (nogal verwarrend gebruikt, lijkt mij) schrijft. In het vierde hoofdstuk biedt het boekje een overzicht van het hedendaagse humanisme, dat in het vijfde hoofdstuk gezien wordt door de kritisch-theologische, of beter: kritisch-christelijke bril. Laat mij besluiten met het citeren van de eerste van een vijftal stellingen:

"Uitgangspunt en geestelijk tehuis van Kerk en Humanisme zijn totaliter aliter. Het zijn, evenals de theologie en de filosofie "feindliche Brüder". Desalniettemin bestaan er in strevingen en verantwoordelijkheden vele raakvlakken, die het niet alleen mogelijk, maar ook geboden maken, om elkaar te zoeken in afstoting en aantrekking, in verantwoordelijkheid en samenwerking, vooral terwille van de mens als mens, die in onze tijd zeer bedreigd is."

Mij dunkt: wie zó over zijn "feindliche Brüder" schrijven kan, legt het accent meer op het broederlijke - dan op het vijandelijke element in de wederzijdse waardering. En verdient gehoord en gelezen te worden.



Zoals wij in het vorige nummer reeds mededeelden, heeft de Voorzitter van het Humanistisch Verbond, Dr. J.P. van Praag, geantwoord op het boek van Prof. Kraemer in "Rekenschap", onder de titel "In alle ernst". Het Parool van 16 april 1957 noemt dit artikel en zegt het te betreuren dat dit artikel bijna uitsluitend onder de aandacht van geestverwanten komt. Het Parool vermeldt in dezelfde bespreking het artikel van W.A. Braasem in "Rekenschap" over Arthur Schnitzler.

-0-

#### Subsidie voor kerkebouw.

De Vrijdenker van 11 mei 1957 geeft onder de titel "Verkeerde welwillendheid" zijn visie op de subsidie voor kerkebouw en zegt o.m.:

Over dit gebruik van overheidsgelden hebben we in ons blad verschillende malen geschreven. Wij hebben het standpunt gedeeld van hen die in provinciale en gemeenteraden betoogd hebben dat deze bemoeienis van de overheid met de kerken in strijd was met de bestaande scheiding tussen kerk en staat. Voor de wetgever die in de vorige eeuw deze materie regelde was het blijkbaar vanzelfsprekend dat de kerkgenootschappen voor hun eigen gebouwen zouden zorgen, want hij nam hierover geen enkele bepaling in de wet op. Behalve in het roomse zuiden, is er vóór de tweede wereldoorlog ook geen enkele poging ondernomen om belastinggelden voor dit doel beschikbaar te stellen.

Zulk een poging zou ook in de vooroorlogse politiek op een algeheel verzet van de linkerzijde zijn gestuit. In het na-oorlogse politieke bestel is het de structuur van de P.v.d.A. geweest die aan dit verzet de kracht heeft ontnomen. Veelal waren het niet de leden van de religieuze werkgemeenschappen binnen die partij welke zulke ijverige subsidieërs bleken, doch de overigen, die in hun blakende ijver om te tonen dat ze wel godsdienstloos doch niet anti-godsdienstig waren, een koninklijk gebaar met gemeenschaps-gelden wilden doen. En ze vonden in hun royaliteit ondersteuning van het Humanistisch Verbond, dat zich op het standpunt plaatste dat de overheid niet onverschillig tegenover het geestelijke leven behoort te staan en dus kerkbouw kan steunen mits de centra voor humanistische bezinning er ook hun deel van kregen.

Op deze wijze is dus ook het wel en wee van het geestelijke leven in de handen van de steeds almachtiger wordende staat gelegd.

Op een andere plaats in dit nummer vestigt onze medewerker uit het zuiden de aandacht op een schoolconflict in Venlo. Maar ook hier blijkt dat elke welwillendheid die niet-kerkelijken tegenover kerkelijken betonen met ofwelwillendheid wordt beloond. Geestelijke zaken laten zich niet lenen voor onderhandelingen, voor geven en nemen, voor het compromis. In de sfeer van de overheidsbemoeiingen leidt dit tot verzuiling, tot blok- en machtsvorming die eigen zelfstandige ontplooiing in de weg staat. In de sfeer van de onderhandeling moet dit leiden tot het afnemen van eigen activiteiten en initiatieven waardoor juist zó bereikt wordt wat men precies niet wil: de onverschilligheid, de gemakzucht en de onderworpenheid.

=====